

Larry Siedentop. 2000. *Democracy in Europe*. London: Penguin Books, 254 s.

Larry Siedentop, en amerikan som har gjort sin akademiska livsgärning i Oxford, publicerade för ett år sedan ett fint, provokativt debattinlägg under rubriken *Democracy in Europe* (paperback-versionen kom ut 2001). Boken är, utan tvivel, en av de intressantaste demokratianalyserna, som har publicerats under de senaste åren i Europa. Den erbjuder också ett användbart ramverk för alla de, som vill förstå integrationsprocessen på den gamla kontinenten. De följande raderna är inte en noggrann presentation av Siedentops tankegångar utan en relativt fri tolkning av dem.

Huvudargumentet är klart, nästan förvirrande enkelt: Siedentop förespråkar europeisk federalism. Att bygga upp ett federalistiskt, konstitutionellt Europa är nödvändigt, om de europeiska folken igen vill behärska sina egna öden. Ett dylikt Europa måste dock uppfylla vissa kriterier, kriterier som i dagens läge ännu verkar fjärran. Siedentops viktigaste konklusion lyder därför – han avslutar sin skrift med dessa ord – ”Federalism is the right goal for Europe. But Europe is not yet ready for federalism.”

Siedentop tar Alexis de Tocquevilles klassiker *Démocratie en Amérique* som sin utgångspunkt. de Tocqueville nämnde fyra kännetecken som enligt honom karakteriserade den då ännu unga demokratin i Amerika: lokalt självstyre, gemensamt språk, öppen politisk klass och vissa gemensamma moraliska grundläggande värden och övertygelser (s. 10). Trots att över 170 år har gått sen de Tocqueville skrev sin bok, verkar alla fyra betingelser i viss mån relevanta för Europas och Europeiska Unionens framtid; de kan med andra ord uppfattas som kriterier för ett federalistiskt Europa. Det sistnämnda kriteriet är det absolut viktigaste. Man kan även se de tre andra som dess oberoende variabler.

När det gäller lokalt självstyre, eller civilsamhälle, hör Siedentop till optimisterna. Civilsamhället i dagens Europa verkar så välutvecklat, att det borde vara möjligt att bygga en federalistisk stat utan den fas, som har traditionellt dominerat upphovet av europeiska nationalstater, en repressiv fas med stark statsbyråkrati och eliternas ideologiska hegemoni. Ur denna synvinkel är det alltså inte alls problematiskt att makten i Europa har blivit mera och mera fragmenterad, uppdelad mellan stater, organisationer, företag och media. Det är också viktigt att hålla fast vid denna fragmentering –

som Siedentop konstaterar, man skall inte försöka att mura en ny Leviathan (s. 19). Den framtida europeiska konstitutionens roll kommer att vara essentiell i detta hänseende: om maktbefogenheterna i samhället förblev otydliga, skulle det vara problematisk för civilsamhällets organisationer att hitta de rätta kanalerna och sätten att påverka. Utan en konstitution skulle också risken för en ohämdad maktkoncentration till ett centralt organ öka kraftigt.

Man bör emellertid observera att civilsamhällets utvecklingsnivå varierar betydligt i Europas olika delar. I den östra delen kan vi se vissa tecken på det traditionella mönstret: det har gått mera än tio år sen kommunismens fall, men samhällena där är fortfarande relativt centraliserade. Civilsamhället har inte kunnat stärka sin position så snabbt som man hade hoppats; ofta är den egentligen svagare än under kommunismen.

Det andra kriteriet à la Tocqueville ger inte mycket utrymme för tolkning: Europa har inte ett gemensamt språk, och kommer inte att ha det heller. Siedentops råd är att man helt enkelt borde acceptera, framför allt i Frankrike och Tyskland, att engelskan har *de facto* blivit det gemensamma språket för alla européer. Det är emellertid viktigt att inse att engelskans dominans som kommunikationsmedel inte nödvändigtvis betyder att alla andra språk skulle vara hotade. Tvärtom, acceptandet av engelskan som ett rent tekniskt eller byråkratiskt kommunikationsmedel kan egentligen försvaga fascinationen för engelskan i de mer vardagliga sammanhangen.

När det gäller förutsättningarna att skapa en öppen politisk klass i Europa, finns det gott om skäl att vara skeptisk. Integrationsprocessen verkar vara helt dominerad av en sluten byråkratiserad överklass, till en sådan grad att detta egentligen kan underminera demokratin. Denna byråkratisering är, enligt Siedentop, en konsekvens av att den europeiska integrationen har alltid varit, först och främst, ett franskt projekt; visionen av 'Europa' har varit en fransk vision. Men i Frankrike har politiken redan länge varit styrd av en exklusiv politisk-administrativ elit, som inte har brytt sig om folkliga opinioner särskilt mycket; för denna elit har politik alltid varit en fråga om makt, inte om representation.¹ Speciellt efter Tysklands *Wiedervereinigung* har denna elit dock känt sig förvirrad – dess medlemmar har upplevt det nya stora Tyskland som ett hot mot deras överordnade position i den europeiska familjen. Resultatet av detta har inte varit positivt. När Frankrike har försökt att bibehålla sin dominans i det Europeiska samarbetet, och i samband med den allt starkare ekonomiska diskursen, har den byråkratiska prägelns av Europaprojektet bara blivit starkare och starkare.

Det som gör byråkratiseringstendensen speciellt problematisk är att den tycks representera en ny version av klassmotsättningar – traditionellt kanske det största hindret för demokratin utveckling i Europa. Ur detta historiska perspektiv blir frågan om en öppen politisk klass grundläggande: människorna i Europa får

inte ha en känsla av att den borgerlig jämlikhet, som de och deras förfäder har varit med om att ställa till, skulle vara hotad på något sätt. Frågan är med andra ord, om det är möjligt att bilda en sådan Europeisk Union, där man inte måste uppfatta Europapolitikerna som *les autres*, de andra. Det verkar då självklart, att vi måste se till att det kommer att finnas sådana mekanismer, som gör vertikal rörlighet möjlig också i fortsättningen.

Men, som sagt, det är det fjärde kriteriet som är det absolut viktigaste, om vi vill se en europeisk federation i framtiden. Utan gemensamma värden är det omöjligt att framkalla det som Siedentop kallar *the culture of consent*, en kultur där människorna är villiga att arbeta tillsammans för gemensamma mål, inom ramen av gemensamma regler. Det är just därför boken är, först och främst, ett försvarstal till politik, till politik med klara regler, politik genom vilken vi kan vara medborgare, politik som kan generera en samförståndskultur. Huvudproblemet är, enligt Siedentop, att den ekonomiska diskursen, eller *economism* som han kallar fenomenet, har börjat dominera världen helt och hållet, senast efter 1990 då kommunismen som ett alternativ upphörde. Ekonomismen tycks krympa det politiska väldet, så att det har blivit omöjligt att känna sig som medborgare, att veta hur man skall bete sig i samhället. Siedentop sammanfattar detta: "We want not only to be consumers, but to be citizens. That is the dilemma of modern democracy, a dilemma with deep roots in our psyche." (S. 61)

Siedentops analys av ekonomismen påminner ganska mycket om, säg, Carl Schmitts eller Hannar Arendts kritik av politikens försvinnande roll i modernismens hjul – politik förstörd i republikansk mening. Det som är dock intressant är att det här traditionella kritikmönstret egentligen inte står speciellt långt ifrån den senaste tidens globaliseringskritik. Argumentet är helt enkelt att den liberala politiken och den liberala ekonomin måste gå hand i hand; liberal ekonomi utan liberal politik är dömd till blindhet (s. 78). Speciellt i Storbritannien, under Thatchers tid men också därefter, har denna blindhet varit ett faktum, med drastiska följder för hela infrastrukturen i landet. Och frågan är också om den psykiska infrastrukturen: Prinsessan Diana blev kanske så älskad bland unga människor just därför, att hennes förvirring också uttryckte deras egen.

Det som kanske är det allvarligaste problemet är att denna ekonomism, genom att strömlinjeforma alla medborgare, blir ett hot för den europeiska individualismen, och därmed till det som är Europas djupaste identitet. För det som är Europas kärna är dess mångfald, mångfald som baserar sig på alla människornas lika värde som individer. Detta har naturligtvis djupa kristna rötter: den universella karaktären av kristendomen har alltid balanserats av det faktum att var och en har kunnat vara en individ, var och en har kunnat uppbygga en personal relation till Gud.

För att bekämpa ekonomismens makt, blir en funge-

rande konstitution, eller åtminstone en livlig konstitutionell debatt, igen så viktig. Bara med en välfungerande konstitution kan Europa bli en sådan *res publica*, där en verklig egalitär individualism kan leva vidare, där människorna igen kan känna sig som medborgare, där de kan känna sig höra till någonting som är delvis deras, där de inte är bara hjärnlösa konsumenter. Men man bör dock också komma ihåg att när man förespråkar medborgarskap och aktivt deltagande i politik, får detta inte bli en börda för människor. Det här är förstas den stora paradoxala demokratiska frågan i västvärlden: hur skall man kunna vara engagerad i politik men samtidigt kunna stå fri från den?

Man skulle naturligtvis kunna ta upp massor av konkreta exempel på ekonomismens övermakt i dagens Europa. Debatten kring flyttningsströmmen till storstäder och den konsekventa avfolkningen av stora delar av landet representerar ett typiskt finskt exempel. Det ända läkemedlet för återupplivandet av 'periferier', som man tycks kunna tänka sig, är att ge mera budgetpengar till dessa områden. Men i det långa loppet är det osannolikt att detta skulle hjälpa: om människorna i de här byarna inte själv blir aktiva, om de inte försöker att försvara sin byskola, om de inte uttalar sin åsikt om det nya planerade, och sannolikt fula, varuhuset, då hjälper det inte med tiden med investeringar från utanför. Jag tror att Siedentop (och många andra förespråkare av republikansk politik) har rätt: det är bara medborgarskapet som gör livet värd att leva.

Man kan förstas hävda att Siedentop är för idealistisk och att hans recept är synnerligen enkelt. Det verkar ju närmast gammalmodigt att tro att en konstitutionell ordning skulle kunna motverka marknadskrafterna; även Europa verkar för litet för det. Lika litet

sannolikt är att en konstitution skulle kunna framkalla eller bevara sådana gemensamma etiska grundsyn i Europa, att en fungerande federation skulle bli möjlig. Ett problem i detta hänseende är särskilt relevant: konstitutioner, eller alla konstitutionella processer, är vanligtvis mycket elitistiska, och Siedentop kan inte ge några som helst råd till hur man skulle kunna motverka denna elitism. Moraliska principer måste dock växa fram nedifrån, genom vanliga individernas val och beslut. När det gäller att skapa samhörighet inom samhället, verkar därför de klassiska sociologiska teorierna, börjande från Max Webers *Blutopfer*, mera relevanta som analytiska medel, till och med i dagens läge. Å andra sidan, hur man än försöker kritisera Siedentop, så råder det ingen tvekan om att vi måste försöka hitta gemensamma etiska regler, tala om dessa kontinuerligt, politisera dem, analysera dem – det sägs ju att det finns bara få absoluta, självklara värden kvar – annars är vi dömda att leva med att moralen bestäms på marknaden. En konstitutionell debatt är ett steg i denna process.

Till sist kan man också fråga sig om Siedentop egentligen säger något nytt? Kanske inte. Men det, som han säger, säger han bättre än de flesta andra.

NOTER

1. Man bör komma ihåg att, så som till exempel Niilo Kauppi har argumenterat, den europeiska politiken har också varit en kanal för nya politiska grupperingar (kvinnor, invandrare mm.) i Frankrike att samla politisk kapital, som sedan senare kan användas på det nationella planet.

HENRI VOGT